

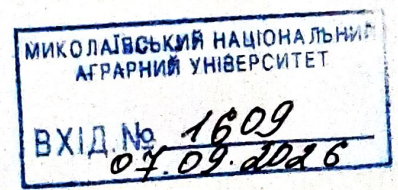
ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Патики
Наталії Іванівни на дисертаційну роботу Соколіка Віталія Дмитровича
на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у
воєнний та післявоєнний період»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка**

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку України характеризується суттєвою трансформацією умов функціонування територіальних громад. Повномасштабна війна спричинила значні демографічні, економічні, інфраструктурні та соціальні зміни, які безпосередньо впливають на спроможність громад забезпечувати належний рівень життєдіяльності населення та створювати умови для подальшого розвитку. Водночас громади суттєво відрізняються за рівнем економічного потенціалу, інвестиційної привабливості, людського капіталу, інфраструктурного забезпечення, безпеки та здатності адаптуватися до кризових ситуацій. Це актуалізує пошук механізмів формування та посилення їхніх конкурентних переваг.

Особливої значущості проблема набуває у контексті масштабних потреб України у відновленні. За Швидкою оцінкою завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA5), оприлюдненою у лютому 2026 року, станом на 31 грудня 2025 року загальна потреба України у відновленні та реконструкції протягом наступного десятиліття оцінювалася майже у 588 млрд дол. США, а прямі збитки перевищили 195 млрд дол. США. Найбільше постраждали житловий, транспортний та енергетичний сектори, причому значна частина потреб зосереджена у прифронтових регіонах. У таких умовах конкурентоспроможність громади вже не може розглядатися

виключно через традиційні показники економічного розвитку. Вона дедалі більше пов'язується з безпекою, стійкістю критичної інфраструктури, здатністю залучати інвестиції та грантове фінансування, якістю місцевого управління, розвитком людського капіталу, підтримкою підприємництва, цифровізацією, інноваційністю та спроможністю ефективно використовувати наявні ресурси.

Важливим чинником актуальності даного дослідження є також те, що війна суттєво змінила умови конкуренції між територіями. Для бізнесу, інвесторів і населення значення мають не лише природно-ресурсний або виробничий потенціал громади, а й її здатність забезпечувати безпечне середовище, доступ до послуг, кваліфіковану робочу силу, транспортну та енергетичну стійкість, сприятливий бізнес-клімат і перспективи розвитку. Відповідно, виникає необхідність переосмислення самого поняття конкурентних переваг територіальної громади з урахуванням специфіки воєнного та післявоєнного періодів. З огляду на зазначене тема дисертації Соколіка В. Д. є актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження, результати якого викладені в дисертаційній роботі, виконувалися в рамках науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету за темою «Формування потенціалу місцевого розвитку територіальних громад» (номер державної реєстрації 0121U114744). У межах наукової теми автором дисертації Соколіком В. Д. обгрунтовані детермінантні фактори формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Результати ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Соколіка Віталія Дмитровича, виконаної на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період», дозволяють констатувати існування достатнього

рівня обґрунтованості викладених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій. Підсумки аналізу змісту дисертації дають підстави для висновку про досягнення автором дослідження поставленої мети і належного розв'язання визначених завдань.

В цілому можуть бути виокремлені такі найбільш значущі результати, які мають наукову новизну:

концептуальний підхід до визначення стратегічних пріоритетів зміцнення конкурентоспроможності та економічної спроможності територіальних громад у воєнний і післявоєнний періоди, що ґрунтується на комплексному моніторингу їх розвитку, оцінюванні фінансово-економічного та ресурсного потенціалу, ідентифікації безпекових загроз і внутрішніх конкурентних позицій та формуванні диференційованого інструментарію управління (с. 141-143). Розроблена дисертантом модель передбачає врахування функціонально-безпекової специфіки громад, характеру воєнного впливу, ресурсних можливостей і потенціалу післявоєнної трансформації під час обґрунтування стратегічних рішень (с. 148-151);

методичний підхід до оцінювання конкурентних переваг територіальних громад, який відрізняється від наявних підходів системним урахуванням особливостей воєнного та післявоєнного періодів, зокрема змін ресурсного потенціалу, впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та взаємозалежності процесів територіального й галузевого розвитку. Запропонований підхід формує методичне підґрунтя для комплексної діагностики конкурентоспроможності громад та обґрунтування пріоритетів їх стратегічного розвитку і відновлення (с. 52-54);

теоретичні аспекти формування конкурентних переваг, зокрема: визначення та уточнення поняття «конкурентні переваги територіальних громад» як економічної категорії (с. 27-28); ідентифікація та класифікація детермінант формування конкурентних переваг територіальних громад за економічною, соціальною, екологічною, інфраструктурною та безпековою складовими з урахуванням специфіки воєнного і післявоєнного періодів,

рівня воєнного впливу, ресурсного потенціалу та етапу відновлення територій (с. 38; 41-43). Зазначені здобутки дисертанта поглиблюють термінологічний апарат та створюють підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Науковий інтерес представляє також подальший розвиток дисертантом: положення щодо формування економічної стійкості територіальних громад як здатності ефективно використовувати ресурси, зберігати економічну функціональність в умовах воєнних загроз, забезпечувати відновлення локальної економіки та формувати основу для післявоєнного розвитку (с. 121-123; 151);

інструментарію мінімізації корупційних ризиків у діяльності територіальних громад шляхом інтеграції цифрових, організаційних та громадських механізмів превентивного контролю, зокрема відкритих даних, електронних закупівель, цифрового моніторингу й аналітики, громадського контролю, захисту викривачів та етичних стандартів. На відміну від підходів, орієнтованих переважно на виявлення порушень, запропонований автором інструментарій спрямовано на їх попередження у процесах управління ресурсами та реалізації відновлювальних, інвестиційних і закупівельних проєктів, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності управління територіальними громадами (с. 172-176; 178-180).

Практичне значення одержаних в дисертації результатів. Під час проведеного дослідження були отримані результати, узагальнені в пропозиціях та рекомендаціях, що можуть бути використані в процесі обґрунтування та прийняття управлінських рішень державними органами управління, органами місцевого самоврядування при розробленні та реалізації напрямів, механізмів, методів, заходів, інструментів формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період. Пропозиції, викладені у дисертації, також можуть використовуватися вищими навчальними закладами.

Розроблені за підсумками дослідження, виконаного здобувачем, наукові та методичні положення використано в діяльності Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів і її територіальних органів (довідка від 10.10.2025 № 1503). Пропозиції щодо комплексного аналізу фінансово-економічного стану громади, оцінювання її ресурсного потенціалу, підготовки фінансово-економічних розрахунків і бюджетних програм з урахуванням воєнних ризиків та перспектив післявоєнного розвитку впроваджені у практичну діяльність Шевченківської сільської ради (довідка від 20.11.2025 № 1303/3). Також результати дослідження впроваджено у навчальний процес Миколаївського національного аграрного університету (довідка від 03.12.2025 № 24-18/1930).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За результатами дослідження автором опубліковано 9 наукових праць, з них 6 статей, що відображають основні результати дисертації, у тому числі 1 стаття у виданні, яке індексується у наукометричній базі Scopus, та 3 праці апробаційного характеру. Матеріали публікацій використано у дисертації лише в частині, що належить особисто здобувачеві. Опубліковані результати відображають основний зміст дисертації, її наукову новизну і практичне значення.

Вищезазначене дає змогу зробити висновок про повноту відображення в публікаціях основних положень дисертаційної роботи, що винесені на захист. Характер видань, зміст і оформлення наукових праць відповідає вимогам щодо забезпечення релевантності висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Структура, стиль та мова дисертаційної роботи. Структура дисертаційної роботи, виконаної Соколіком Віталієм Дмитровичем на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період», відповідає чинним вимогам до відповідного виду

наукових робіт, містить анотацію, вступ, три розділи, які поділені на пункти, висновки, список використаних джерел та додатки. Матеріали дисертації викладені у логічній послідовності, де чітко простежується взаємозв'язок між поставленими завданнями та отриманими результатами. Об'єкт і предмет дослідження визначені відповідно до теми та мети дисертаційної роботи. Результати дослідження обґрунтовуються інформацією, що міститься у таблицях, рисунках, матеріалами попередніх досліджень, викладених у списку використаних джерел, та належним чином розкривають його сутність.

Дисертація відповідає всім вимогам і стандартам, прийнятим у цій галузі, з використанням системного підходу до подання матеріалу. В дисертації глибоко розглянуто теоретико-методичні аспекти формування конкурентних переваг у воєнний та післявоєнний період, що дало можливість уточнити та удосконалити окремі складові категоріального апарату досліджуваних дефініцій. Встановлено сутність поняття «конкурентні переваги територіальних громад», яка ґрунтується на тому, що це інтегрована система характеристик, яка включає економічний, соціальний, екологічний та інфраструктурний потенціали громади (розділ 1, с. 27). Автором також запропоновано алгоритм оцінювання конкурентних переваг територіальних громад, що є дуже цінним для формулювання рекомендацій щодо сталого розвитку громад в умовах післявоєнної відбудови (розділ 1, с. 53).

Заслуговує на увагу детальний аналіз в 2-му розділі дисертації показників фінансової спроможності та економічної активності територіальних громад в умовах війни, акцентування уваги на ризиках втрати фінансової автономії громад (розділ 2, с. 70-75; 77-79; 82-87; 108-110), визначення конкурентних переваг територіальних громад Миколаївської області (розділ 2, п. 2.3; с. 132) та на підставі цього визначення необхідності розробки збалансованої бюджетної моделі для їхнього сталого розвитку після завершення активної фази війни.

В третьому розділі автором при визначенні стратегічних напрямів формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та

післявоєнний період обґрунтовано комплексний підхід, що поєднує посилення економічної спроможності громад, цифровізацію управлінських процесів у сфері сталого розвитку та запобігання корупційним ризикам (розділ 3, с. 142-152). Також важливим науковим здобутком роботи є розроблені інтегрована модель обґрунтування диференційованих управлінських рішень і механізм мінімізації корупційних ризиків у формуванні конкурентних переваг територіальної громади (розділ 3, с. 172-177). Всі ці авторські розробки спрямовані на забезпечення узгодженості наявних ресурсних можливостей громад із потребами їхнього відновлення, підвищення якості й прозорості управління.

Робота написана державною мовою. Стил ь викладення матеріалів в дисертації відповідає вимогам до наукових праць такого рівня, характеризується науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю.

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, та їх практичне значення дозволяють зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Соколіка В. Д.

Дотримання академічної доброчесності. Текстуальних запозичень без посилань або інших порушень вимог академічної доброчесності не виявлено. При дослідженні, результати якого викладені у дисертаційній роботі, здобувачем дотримано етичні принципи, ознаками чого є: наявність посилань на джерела використаної інформації; коректне використання даних, отриманих з різних джерел з метою отримання та обґрунтування результатів проведеного дослідження.

Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Дисертаційна робота Соколіка Віталія Дмитровича на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний

та післявоєнний період», за змістом, метою, завданнями, висновками та науковою новизною відповідає спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Дисертація подана у форматі кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та методичні результати, які характеризуються ознаками наукової новизни та мають істотне значення для спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, вимогам до кандидатських дисертацій, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, та вимогам щодо опублікування результатів дисертацій, визначеним наказом МОН України від 23.09.2019 № 1220.

Дискусійні питання та основні зауваження. Позитивно оцінюючи результати дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити такі зауваження та положення для наукової дискусії:

1) У підрозділі 1.1 (с. 27–28) конкурентні переваги територіальних громад визначено через інтегровану систему їхніх економічного, соціального, екологічного та інфраструктурного потенціалів. Водночас таке трактування потребує чіткішого розмежування наявного потенціалу, спроможності його використання та власне конкурентної переваги. Доцільно було б конкретизувати, за якими порівняльними критеріями ресурс або характеристика громади набуває статусу переваги щодо інших територій та як встановлюється її результативність для мешканців і суб'єктів господарювання. Це посилює зв'язок авторського визначення з подальшим оцінюванням конкурентних переваг.

2) Запропоновані індекси економічної спроможності, цифрової зрілості та структурної вразливості до корупційних ризиків (формули 3.1–3.3, с. 154, 168, 177) становлять інтерес як інструменти прикладної діагностики. Проте

для відтворення результатів іншими дослідниками доцільно було б докладніше подати правила переведення вихідних даних у бальні оцінки, дати спостережень, критерії контент-аудиту та обґрунтування вагових коефіцієнтів. Зокрема, варто доповнити розрахунки перевіркою чутливості підсумкових значень до зміни ваг і вихідних балів. Це дозволило б оцінити стійкість висновків щодо відмінностей між громадами.

3) Вибір Галичинівської, Шевченківської та Новобузької громад для апробації є змістовно виправданим, однак твердження про можливість відокремлення впливу безпекового середовища від економічної та управлінської спроможності (с. 153) потребує додаткового обґрунтування. Порівняння трьох громад, по одній для кожного безпекового типу, саме по собі не усуває впливу відмінностей у чисельності населення, господарській спеціалізації та довоєнній ресурсній базі. Доцільно було б чіткіше окреслити межі узагальнення отриманих результатів, а для перевірки впливу безпекового чинника передбачити розширення вибірки або зіставлення динаміки показників порівнюваних громад.

4) У таблицях 3.3, 3.6 та 3.8 наведено цільові значення індексів і очікувані зміни після реалізації запропонованих заходів. Водночас варто докладніше розкрити перехід від конкретного заходу до прогнозованої зміни кожної компоненти індексу, визначити необхідні фінансові й кадрові ресурси та припущення щодо безпекової ситуації. Доцільним було б доповнення цільового сценарію альтернативними варіантами за умов затримки фінансування або погіршення безпекового середовища. Така деталізація дала б змогу переконливіше обґрунтувати досяжність цільових показників і відмежувати сценарні припущення від емпірично підтверджених ефектів.

5) У функціонально-безпековому підході (табл. 2.18, с. 132) та пакетах заходів економічного розвитку (табл. 3.3, с. 155) передбачено агропереробку, кооперацію, зрошення й відновлення агровиробництва. Підтримуючи ці напрями, вважаємо доцільним конкретизувати умови їх вибору для сільських територій: доступність і безпечність земель, водозабезпеченість, стан ґрунтів,

кадрові обмеження та можливості місцевих виробників. Дослідження виграло б від прикладу обґрунтування конкретного коопераційного або переробного проєкту із визначенням учасників, джерел фінансування та очікуваного впливу на зайнятість і доходи населення.

Однак, вважаємо за потрібне зазначити, що більшість з наведених зауважень мають дискусійний та рекомендаційний характер, тому в цілому не впливають на позитивну оцінку результатів виконаного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період» є самостійним, актуальним, логічно побудованим науковим дослідженням, яке виконано на достатньо високому науковому рівні. Отримані у результаті дослідження наукові здобутки характеризуються новизною та мають практичну цінність. Теоретичний базис і використані методи наукового дослідження, апробація результатів дисертації свідчать про достовірність представлених положень та висновків дисертаційної роботи. Всі поставлені в дисертації завдання виконані, положення наукової новизни та висновки дослідження узгоджені між собою.

Автореферат дисертації відображає основні положення та складові дослідження. Стиль та мова роботи відповідають науковому професійному рівню, матеріали дослідження викладені логічно та послідовно. Кількість публікацій відповідає існуючим вимогам, а їх зміст відображає основні положення та результати дисертації.

За актуальністю теми дослідження, якістю викладення матеріалу, новизною одержаних наукових результатів, їх обґрунтованістю і достовірністю, практичною значимістю рекомендацій і висновків дисертація Соколіка В. Д. на тему «Формування конкурентних переваг територіальних громад у воєнний та післявоєнний період» відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, вимогам до кандидатських дисертацій, Вимогам до оформлення дисертації,

затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, та вимогам щодо опублікування результатів дисертацій, визначеним наказом МОН України від 23.09.2019 № 1220, а її автор Соколік Віталій Дмитрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу соціально-економічного
розвитку сільських територій
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Наталія Пати́ка

Підпис Патика Н. засвідчую:
Зав. відділу наукових кадрів, аспірантури
і спецради ННЦ "Інститут аграрної економіки"